

MIKOL ETA ARRAN GAIZTUAK

(2n. Saria)

Ipuin au, obeto esanda, kontakizun au, gure itxisertzeko erri txiki eta jator baten gertatutakoa da; izabere eta arrain gaitzuek gaur baiño sarriago bertako kai aurrera, portuko aora urreratzen ziranetan.

Zein erri?

Itxuratuaz iruditu daigun.

Mendi sakonak daukaz bere lepoan eta beso banatan, itxasora urreratu ala, gero ta txiki ta berago. Erdian, Oiz eta Kalamu mendien sabeletan jaioten diran uren erreka. Mendien itxas-aldeko muturretan aitz lerdenak, tontor txiki noz-nai edo plantza zabal mare berakoetan, ooldiz beteta. Eta erreka egal eta mendi oiñetan, ondar maiak. Sakon unetan etxe moltsoak, lepoz-lepo alkarri lez pendizean.

Izena bera ondarretik datorkio erriari.

Bertako gizonak kresala darioela esan lei begietatik be, malko ordez beti begi gorri, erreta lez ikusten diralako. Arrantzale dira danak. Deitura jatorretakoak gaiñera: Kitolis, Ikomes, Anton Betosko, Diopil, Mikol... iñoiz liburuetan be agertuak. Danak, eurak konturatu barik, umantak, mitiko antzekoak.

Euren istori bakarra, baiña luzea, eten eziña, arrantza bizitzan kokatzen zan, erramuen indarrez edo aizeak belak bultzatzean emoten daben eragiñez ibiltzen ziran txalopetan oituak, baiña ez itxas bare ta kalma zuritan, aize berde eta ipar baltzetan sarriago baiño, ondamenti, tira-bira, бага, olatu, uin, neke, gose eta abarretara egiñak.

Batak baiño besteak inguru larri ta arrigarriagoetan, ekaitz eta olatu andiagoen artean. Batzuk eta besteak, zeñiek gertae-
ra eta egoera larriagoak mendetuak.

Eta danak, eskaratzeko ormari erantsita eukiten eben mai gora-berakoaren alboan, arrantzarako atabaka, traol, atxamart, korda, amu, tanta, loro, treotzara, tangart, lanbas, tunbix eta beste ainbat langai, ez galtzeko eran lotuta, egunero ikusten, probetasun salatari eta ogi zorren kontularitzat beti aurrean eukela koska makilla, batzuentzat lotsari, eurentzat gaurko kontu korrentetako taloien aurrelari lez, bear bearrezko, eguneroko ogia urrengoan ordaintzekotan etxeratzeko.

* * *

Mikol etxean bizi zan, erdi bakarrik, mutilzar.

Ama alargunari laguntzen, bai eta koñata bateri be, eta Kirtsanda eta Peru onen semetxoei. Oneik oraindik negar egiten eben itxasora leiotik begiratzean eta euren inguruan gertaten ziraneñ eragin.

Ama zarrak, ainbestean ikusita, agirika egiten eutsan erraiñari, mariñel andrak jaiotzatik dakiela-ta curen zoria eta Jainkoaren naia gaitzetsiten zala beti negarrez ibilita.

Bera nasaien bizi zanean, gizona etxeari begira itto jakon, bere uluak etxetik entzun al izateko eran, orduan igarobide

txarra eukan portuaren sarreran, olatu zakar batek batelari tirabira eraginda. Alkarren jarraiko seme bi geratu jakozan etxean, egunaren ordu guztietan amaren gonetatik tengadaka eta gabetan be amagaz oeratu ezik, gau guztian negar-muxinga eta inkesaka.

Ama irurogeitak urtetan ebillan. Lodi eta lotu soiñez. Noiz-nai unoreak jota. Baiña itxasoa beteko eroapenez. Erraiña, bere zoritxarra ezin gainduta, mirrin eta ziztrin. Ordu batzuk sutarako egur eta abar billa igaroten zitun, erriko beste andreka batean, bestelako lanaren utsez andra gazteak euren kontura artzen ebelako zeregin ori, eta egur txorta andiak ekarten zituen buruetan, zorki gaiñetan, besterik ezean etxeke laguntasun ori billatuz.

Mikol... ez zan ezkondu bera be bildurtia zalako itxasoa-
ren eragin eta ondorenean.

Aspertuta, gogaituta lez bizi zan minduta ikusten zitun alargunen artean, eta batez be umezurtz txikiak naigabe itzala sortzen eutsen.

Origaitik iñoiz amak bere egoera aztertuz, koiñateagaz ezkondu edo zerbait egitea umeentzako be lagungarri ta pozgarri izango zala ta ixil-mixillean ekiten eutsanean, la negar geiago eragiteko zetan ezkondu, erantzuten ekian, azken baten bera be, bestien antzera, itxasoari mariñelen eskintza egin bearrean aurkituko zalakoan.

Alako baten, amari amen esatearren, ori baiño ez ba zan ezkonduko zala agindu eutsan, baiña erraiñari berak egiteko mandatua. Eta opil zuria lakoxea zan lez, koñateak ez eban aitzakirik ipini beragaz alkartzeko.

Umeak aita barria deitzen eutsen, amak agindu eutselako geiago osaba ez deitzeko benetako aita zanak zeruetatik esan eutsala-ta bere ordez curen alta-barria izateko. Gero nun lo egin be, umeak amagaz oituta egozan lez... Baiña amuma ukondo onekoa zan eta esan eta agindu eutsen osaba
Mikol'en oea konpondu eta an obeto lo egingo ebela, ama gaixo eta mirrin egoalako loditzea be komeniko jakola-ta.

Eta Mikol gero ta etxekoia egoiten igarri zan. Etxean ez zan len aiña negarrik entzuten. Denporak aurrera amak itandu be egin eutsen Kirtsanda eta Peru'ri, aita Santoña-Ameriketara atunetara joatean, naiko etc eben ume mantuko bat ekarte, andrakilla lez eurak eurentzako arrebatzat artu egien. Eta umeak baietz erantzun eutsen, pozik.

* * *

Mikol, nai eta ebillan txalopan arpoilari ardura euki, izurden laguna zan. Arrantzaleak ba dakie izurdak milla mesede egiten dautsela, antxoa, sardiña eta atun sasoieta batez be, izurdak izaten diralako, euren ibillera luzeetan, dauken duintasunez, arraiña nun dabillen igarri eragiten dautsenak.

Izurden aragia atsegiñez artu eta gauza anditatz eta "kapritxo"tzat zabaltzen dabe curen mesede-egilleen artean, eta nai ta izurdea iltea galerazota egon, iñoiz egoten dira azpikeriz jausi eragin eta arrapatzen dituenak.

Ogei urte erioizan Mikolek arpoilari, eta sekula ez zan ausartu izurde arpoirik erakusten be, eta oneik be bere txalopa ondotik igarotean, izutu barik ibilten ziran, olgetan lez ur parraztada bat edo beste jaurtiaz, igarri lez egiten ebelako arrantzaleak ez eutsela ezer egingo.

Bein, illuntze baten, bale zar bat urreratu jakoen. A ikusi ta gertu ziran txalupakoak bera arrapatzera. Arpoia an egoan eta berari lotuta eukan txikota, naastu barik ete egoan ziurta-tu nai izan eben, arpoia balearen mamiñetan sartu eta iñoiz ibillera luze eta etengarriak egin bear izaten zituelako txikotari eusten, batela tatarrez eroaten ebalako eukan indarragaz, batez be minduta eioazenetan. Patroiak Mikol'eri gertuteko esan eutsan. Txalopan aizeaz baliatzeko jasota erabillen beta beratu eben, batera ta bestera zoratuta lez ibili ez eitezan, arpoiz joteko zoririk ba euken, balea indar barik geratu arte.

Eta Mikol'ek lenengo jaurtieran ikutu egin eutsan balean, baiña ez arpoia inkauta geratzeko aiña.

Keixu ebiltzan arrantzaleak, minutako balea zoro antzera asarrekor eta arriskutsu biurtzen dalako. Baiña ez eben etsi nai izan. Lortu eben barriro begiztatzea, itxasoan berde samar igarten ziran aize olatuen artean.

Patroiak zur eta adi ibilteko esan orduko, Mikol'ek indar guztiagaz arpoia jaurti ta oraingoan ondo sartzea lortu eban. Balea, uluka barik, ikaragarriko orruak egiten asi zan, uretan eskutatu eta bereala agertuaz, amorru bizian. Eta urruneratz tengada batzuk egin ondoren, azkatu ezin zala igarrita, txaloparantz zuzendu zan, bere buztanaren txapla-txapladakin itxas arretu bateko olatu andi lakoxeak sortuaz. Txalopara urreratu orduko, gizonak tengo poza galdu eta etorkiena igarrita lez, erreguka asi ziran. Baleak txalopeari emon eutsan zapladeagaz, alboko olak askatu eragin, zati batzuk apurtu eta ura-artzen eta onduratzen laga eban. Gizonak ez eben ia konturatzeko denporarik be euki, gitxiago ezetarako gertuteko, eta ur gaiñean ikusi ziran, txalopatik kanpora, arrenka eta negarrez, alkarrari laguntza eske deika, baiña jantzi ta oiñetakoan pixu eta nekeagaz laster ondoratu ziran batzuk.

Talaixeruak igarri eban bere txabolatik zer gertaten zan. Deitu eban errira, baiña gaba zan gaiñean eta gizonak borondaterik onena eukiarren, eguna egin arte alperriko ebela urte-tea erabagi eben. zaarrenen aolkuz, gau illun eta gordiña etorran itxura be ba egoalako.

Erri guztia leioetan edo mollan ikusten zan, zizpuruka, arrenka.

Mikol'en ama, emazte eta umeak ez eben etxetik kaleratzeko adorerik euki, eta lorik be ez eben egin. Miran bat eskatzen eutsen Andra Maria'ri, euren egoera kontuan artzeko, errukior ba zan...

Gaua eteten asi orduko, gizonak txalopetan gertu ziran itxasora urteteko, besteen laguntzan edo asmo orretan, eta portu egaleko ondartzan, gauza arrigarri bat igarri eben.

Izurde bi egozan, buztanari eragiten eta uluka, arnas estuka, eurak sartu ziran tokian itxas ura beratu zalako eta eurak ondartzan, legorrean, ur barik, arnasarik ezin artuta igarten ziralako. Eta euren alboan, konorta galduta, baiña oraindik arnas estuan, aga baten lotutako gizon bat: Mikol.

Urreratu ziran eta bereala alegiñak egin Mikol berotu eta berera ekarten.

Lortu eben ori, eta Mikol izurdak nun ete egozan deika asi zan, berbarik ia ezin asmatuta, zoratu bearrean.

Eta nekez eta estutasunez kontatu eban gertatua.

Izurdak bere lagun andi gertatu ziran. Tirabira egitean, iñoiz lenago be olakoetan besteak egin eben antzera, erramu *baten lotu zan*, laguntzaren bat etorri arte azalean irauñ al izateko asmotan, Izurdak andik igarotean, bera zerbait egingo eutselakoan bildurto zanarren, izurde bik aotan bere erramua artu eta tatarrez ekarri eben ondartzara.

Gizonak ori entzunaz batera estu ebiltzan izurde tangartetan ura ekarten asi ziran, edaten emonaz, eta gero bilinbolonka itxasoraiño croan edo beratu zituen uretan ikusiagaz batera bizi-bizi, zoratuta lez, soifñu luzeak jaurtiten iges egin eben izurde bici.

Mikol etxera croan ebenean, etxeako ez eukan adorerik ez indarrrik atera urteteko be, txarrena gertatu zalakoan, baiña bizirik eroela konturatu ziranean, musuka jan bearrean erabili eben.

Eta gero... ia gaurik ez zan igaro gertaera ori gogoratu barik.

Ordutik Izurdenekoak deitzen dautse Mikol'en ondorengoei be.

Orrelako gertaerak agertzean gogoratzen da izurdeak ez dirala batetik arrain gaiztuak, izabereak diralako, eta ez dirala gaiztuak, arrantzaliek lagun eta mesede egille baiño. Eta arrantzaleak begi onez ikusten ditue eta itxaropenez izurdak curen ingurutan.

Itxastarren itz batzuk

Amu.—arrantzarako gako.

Atabaka.—Itxas tresnak gordeteko kutxa.

Atxanarta.—*Lau* amukin egindako arrantzarako gako.

Baga.—Azpiko olatua.

Erramua.—Arraunketarako tresna.

Izurde.—Itxas urdea, delfin.

Izabere.—Itxas aberea.

Korda.—*soka* moltsoa.

Koska makilla.—*Ogiak* zorretan etxeratzeko ol zapata.

Lanbas.—Txalopen egalak garbitzeko trapuz eta makillaz osotutako tresna.

Loro.—Arrantzaleak arrain anditarako erabilten daben alambre meia.

Ooldi, oroldi.—aitzetako berdiña, alga.

Ondar mai.—ondartza.

Opil.—*ogi* biribil.

Santoña Ameriketa.—Arrantzaleak atuntsu denpora Santoña aldetik egin eta dirua andik ekarten ebelako deitura.

Tangarta.—Zurezko urontzia, bateletako urak atara al izateko egiturakoa.

Tantza.—"pita".

Traol.—Aoarixuak batzeko tau alderdidunolezko tresnatxo.

Treotzara.—Tertzak batzeko olezko otzara.

Txikota.—*Soka*.

Tunbix.—Aparixuei uretan azaletik eusteko tresna, "boya" txikia.

Uin.—Olatua.

Umant.—*Gizon* andi.